

УДК 821.111-31.09+929

Я. П. Янішевська, Є. О. Пімус

**АВТОРСЬКА ТА ПЕРЕКЛАДАЦЬКА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ
ВНУТРІШНЬОГО СВІТУ ЛЮДИНИ
В РОМАНІ ГРЕМА ГРІНА «КАПІТАН І ВОРОГ»**

Переклад взагалі, а переклад художнього тексту особливо, створює необхідні передумови для передачі мовної та концептуальної картини світу певного народу, а також позицій автора і перекладача. Дослідження й розробка різних засобів мовної об'єктивації національно-культурного й особистісного сприйняття внутрішнього світу людини є однією з важливих проблем, розв'язання якої конче потребує сучасна наука художнього перекладу. Останнім часом, коли в гуманітарній науці взагалі й у перекладознавстві зокрема на перший план вийшов антропоцентричний підхід, питання авторської репрезентації та перекладацької інтерпретації внутрішнього світу героя художнього твору набуває особливої актуальності.

Упродовж останніх років у вітчизняній та зарубіжній науці питанню перекладацької інтерпретації психологічних аспектів авторського тексту приділяється певна увага. Цим питанням присвячені роботи С. А. Алексеева, В. В. Гусева, А. Л. Коралової, І. В. Корунця, О. М. Нуждової та інших.

Актуальність вибору проблеми зумовлена тим фактом, що правильне й адекватне розуміння художнього тексту та внутрішнього світу персонажу як його складової є одним із шляхів до розуміння культури країни взагалі, до вдосконалення міжкультурних стосунків. І в цьому сенсі рівень майстерності перекладача прямо відбивається на результаті сприйняття читачем художнього твору й образу героя як носія елементів культури, історії, традицій англomовної країни.

Цілком зрозуміло, що мовна картина світу будь-якої країни взагалі і англійської лінгвокультурної спільноти зокрема є динамічним утворенням, що відображає навколишній світ та зміни в його пізнанні, які неминуче викликають модифікації в концептосфері народу. Сьогодні перекладацька наука безпосередньо вивчає не тільки засоби перекладу, але також і взаємозв'язок усіх компонентів, які впливають на результат перекладу; значне місце відводиться співвідношенню контексту автора і перекладу. Метою цієї роботи є визначення основних засобів мовної репрезентації та перекладацької інтерпретації внутрішнього світу людини в оригіналі та перекладі роману Грема Гріна «Капітан і ворог».

Важливе місце в процесі аналізу, інтерпретації та перекладу тексту посідає відтворення ідейного та концептуального змісту оригіналу в тексті перекладу. Особливим чином ця проблема стосується художніх текстів, у яких авторська позиція є індивідуальним відображенням

картин, стану чи ситуацій, а перекладач є суб'єктивним рецептором, аналізатором та вербальним відтворювачем тексту. Розуміння художнього твору та інтерпретація внутрішнього світу людини проходить декілька етапів обробки перекладачем і самим читачем. «Два протилежно спрямованих погляди на сутність співвідношення перекладу та інтерпретації постають у відомих формулюваннях: «переклад як інтерпретація» та «інтерпретація як переклад» [1, с. 16]. Інтерпретація тексту на першому етапі виходить тільки частково, при цьому деталізація відходить на другий план. Відштовхуючись від читацького світосприйняття, перекладач аналізує матеріал, спираючись на чітко встановленні цілі, та створює індивідуальний, емоційно виразний та логічно скомпонований переклад, який дозволяє читачу поринути у світ героїв та зрозуміти специфіку їх світосприйняття.

Говорячи про авторські та перекладацькі інтерпретації внутрішнього світу персонажу, ми нагошуємо на особливій ролі перекладача при передачі цього тонкого матеріалу. «Переклад – це автопортрет перекладача ... від художнього перекладу ми вимагаємо, щоб він відтворив перед нами не тільки образи і думки перекладного автора, не тільки його сюжетні схеми, але і його літературну манеру, його творчу особистість, його стиль ... якщо за допомогою свого перекладу ми нав'яжемо йому свій власний стиль, ми перетворимо його автопортрет в автопортрет перекладача» [2, с. 22]. Таким чином присутність чи навіть відлуння образу перекладача у тексті перекладу має бути чітко осмислене й продиктовано кожною конкретною текстовою ситуацією.

У той самий час присутність автора у тексті оригіналу є також досить дискусійною. У процесі читання автор сприймається через деталі, характеристики та, безперечно, стилізації подій та реакції самих героїв. Кожний герой відображає частинки світосприйняття автора, тому що, створюючи твір художньої літератури, письменник реалізує свій глибинний творчий задум, намагаючись донести свої думки та почуття. А змістовна наповненість тексту виконує роль модифікатора авторської позиції. Авторська позиція, що включає в себе етичну і естетичну оцінки різних сторін дійсності, розкривається насамперед в образах літературних героїв: автор висловлює своє ставлення до їх світовідчуття, ціннісної орієнтації. Зображуючи внутрішній світ людини, автор репрезентує власний внутрішній світ, спираючись на неповторне різноманіття засобів художньої літератури, особливостей естетичного втілення моральної позиції головного героя.

Тенденція розкриття психологічної особистості автора дає можливість перекладачу зрозуміти специфіку тексту краще, результатом чого часто стає емоційно та ідейно близький до оригіналу переклад. «У перекладах художньої літератури можна побачити найбільш яскраві приклади культурних відмінностей, зумовлених світоглядом, різноманітністю засобів мови. При перекладі художньої літератури виникає завдання відтворення індивідуальної своєрідності першотвору і

його відповідності національному колориту змісту і форми в мові перекладу» [3, с. 17].

Так, у романі Грєма Гріна «Капітан і ворог» події розгортаються навколо внутрішніх переживань, формування та еволюції внутрішнього світу головного героя. Переклади роману українською (перекладач – В. Митрофанов) та російською (перекладач – Т. Кудрявцева) мовами виконані з використанням різноманітних методів та прийомів, спрямованих на досягнення основної мети. На сьогодні теорія та практика перекладознавства виробила певні моделі й прийоми інтерпретації та відтворення емоційно значущих складових текстів оригіналів різних жанрів. Так, часто ситуація контексту вимушує перекладача додавати специфічні конотації і оцінки дій героїв, наповнюючи їх внутрішній світ емоціями, які не повністю відбивають текст оригіналу, а скоріше передають смислову насиченість тексту.

(1) Your father is a bad man.	(1a) Твій батько – суций диявол.	(1б) Твой отец – сатана.
(2) There you are, you see, Liza, it as I told you. He is all your own. No you are his proper mother.	(2a) Ось бачиш, Лізо, я ж тобі казав. Він твій. Ти тепер мати. Справжня мати.	(2б) Вот видишь, Лайза, что я тебе говорил! Теперь он твой с потрохами. Ты стала мамочкой. Настоящей мамочкой, Лайза.

Конструкцію *Your father is a bad man* (приклад 1) як українською, так і російською мовами було перекладено з додаванням емоційного забарвлення, що підсилює передачу читачеві негативного ставлення до цього героя: *Твій батько – суций диявол; Твой отец – сатана*. Подібна ситуація відбувається і при перекладі конструкції *There you are, you see, Liza, it as I told you. He is all your own. No you are his proper mother* (приклад 2). Ці слова в тексті оригіналу лунають як констатація факту, досить неемоційно і навіть дещо саркастично. Відповідно до перекладу, ми розцінюємо ситуацію як переломний момент, де жінка, яка не має надії, просто починає вірити у диво. В українському перекладі ця ситуація емоційно підсилена перекладачем засобами української мови: *Ось бачиш, Лізо, я ж тобі казав. Він твій. Ти тепер мати. Справжня мати*. Тобто перекладач певним чином зсунув акцент убік поглиблення й підсилення емоційного стану героїні та співчуття з боку читача. Це підсилення ще яскравіше відбите у російськомовному перекладі, в якому крім пестливої форми *мамочка* вжито конструкцію *твой с потрохами*, що видає психо-емоційне ставлення героя до дитини, про яку йдеться у тексті.

Внутрішній світ як відображення реальної дійсності несе на собі ознаки авторської індивідуальності, постає втіленням певної авторської концепції. В. Левицький стверджує, що «аспектом, суміжним із таким внутрішньотекстовим функціонуванням перекладу, також є

фактографічний, чи, конкретніше, персонологічний» [4, с. 31]. Вивчення проблеми автора та перекладача втілюється в різних аспектах і веде до досягнення змістовної наповненості літературного твору. Високий рівень образності та художньої наповненості тексту впливає на його зв'язок з культурою, що створює додаткові труднощі для перекладача, який не є носієм цієї культури. Одним із основних завдань перекладу є збереження специфіки оригіналу з точки зору його стилістичного, лексичного, граматичного та ідейного наповнення.

Якщо звернути увагу на особливості стилю автора цього твору і порівняти його з перекладами, стає очевидним, що стиль Грема Гріна характеризується виразністю створення цілісного враження у читача за рахунок лаконічності та стриманості, які інколи втілюють глибокий зміст та ідею автора. Однак зовнішня репрезентація внутрішніх станів людини у перекладах часто відрізняється більш значною емоціональністю та виразністю, які притаманні безпосередньо слов'янському концептуальному сприйняттю, наприклад:

(3) You are insulting the dear dead.	(3а) Не блюзнірствуй над могилою дорогої людини!	(3б) Ты оскорбляешь память незабвенной усопшей.
(4) You know well that you didn't want the one you lost, Liza. Blame with doctor, not me.	(4а) Ти ж добре знаєш, Лізо, що сама не хотіла дитини, яку тоді втратила. І винуватити треба не мене, а того незугарного лікаря.	(4б) Ты прекрасно знаешь, что сама хотела избавиться от того ребенка, Лайза. Вини мясника-доктора, а не меня.

Таким чином, головною межею адекватності та відмінності оригіналу і перекладу можна назвати співвідношення контекстів та вихідних даних, на основі яких і перекладається текст. Частковий збіг або значні розбіжності викликають деформацію початкового авторського задуму, зміни внутрішнього світу героя або ж його обробку, інколи дуже спотворену, на основі перекладацького аналізу. Мовними засобами письменник втілює образи героїв та створює суб'єктивну дійсність, де вони перебувають у стані взаємодії.

На основі існуючого тексту перекладач, використовуючи свою уяву, малює образні втілення, забарвлені сцени, хвилюючі події, але вже виходячи із свого особистого сприйняття. Сукупність лінгвістичної, когнітивної та фахової обізнаності формує особистий стиль перекладача. Досить типовим є привнесення додаткових відтінків та оцінки героїв за рахунок використання своєї лексичної лексики та зміни синтактичної структури, що і створює розбіжності між авторською репрезентацією внутрішнього світу героя та кінцевим результатом перекладу. Парадокс полягає в тому, що особистий стиль перекладача змінює переклад, проте уникнути цього майже неможливо.

Оскільки переклад є своєрідною інтерпретацією, адаптованою до морально-естетичного та історично-культурологічного рівня читача, подальша розробка засобів та шляхів досягнення максимальної адекватності та відповідності інтерпретації перекладача задуму автора художнього твору убачається дуже перспективним. Особливо гостро ця проблема постає при перекладі художніх творів, у яких важливу, а часто навіть основну роль відіграє зображення внутрішнього світу героїв та його інтерпретації засобами перекладу.

Список використаної літератури

- 1. Псурцев Д. В.** К проблеме перевода и интерпретации художественного текста: об одном критерии адекватности / Д. В. Псурцев // Вестник МГЛУ. – 2002. – Вып. 463. – С. 16 – 26.
- 2. Чуковский К. И.** Собрание сочинений в 15 т. Т. 3: Высокое искусство / К. И. Чуковский. – М.: Тера – Книжный клуб, 2001. – 606 с.
- 3. Межова М. В.** Особенности художественного перевода в структуре межкультурной коммуникации: автореф. дис. на соиск. науч. степ. канд. фил. наук: спец. 24.00.01 «Теория и история культуры» / М. В. Межова. – Кемерово, 2009. – 20 с.
- 4. Левицький В.** Роль поетичного перекладу в побудові міського тексту / В. Левицький // Віршознавчі студії. – К.: Київський університет, 2010. – С. 28 – 34.

Янішевська Я. П., Пімус Є. О. Авторська та перекладацька інтерпретації внутрішнього світу людини в романі Грэма Гріна «Капітан і ворог»

У статті на основі комплексної обробки та аналізу тексту проведено дослідження засобів мовної репрезентації та перекладацької інтерпретації внутрішнього світу людини в оригіналі та перекладі роману Грэма Гріна «Капітан і ворог». Особливу увагу приділено питанню привнесення додаткових відтінків та емоційної оцінки образів героїв за рахунок використання своєрідної лексики та зміни синтаксичної структури, що створює розбіжності між авторською репрезентацією внутрішнього світу героя та кінцевим результатом перекладу.

Ключові слова: внутрішній світ героя, авторська концепція, перекладацька інтерпретація, емоційне забарвлення.

Янишевская Я. П., Пимус Е. А. Авторская и переводческая интерпретации внутреннего мира героя в романе Грэма Грина «Капитан и враг»

В статье на основе комплексной обработки и анализа текста проведено исследование способов языковой репрезентации и переводческой интерпретации внутреннего мира человека в оригинале и переводе романа Грэма Грина «Капитан и враг». Особое внимание уделяется вопросу привнесения дополнительных оттенков и эмоциональной оценки образов героев за счет использования

своеобразной лексики и изменения синтаксической структуры, что создает различия между авторской репрезентацией внутреннего мира героя и конечным результатом перевода.

Ключевые слова: внутренний мир героя, авторская концепция, переводческая интерпретация, эмоциональная окраска.

Yanishenska Ya. P., Pimus Ye. O. Author's and Translator's Interpretation of the Inner World of the Characters in Novel by Graham Greene «The Captain and the Enemy»

In the article on the basis of complex processing and text analysis of methods of language representation and translation interpretation of inner world of the character in the original and translation in the novel by Graham Greene «The Captain and the Enemy» are studied. Special attention is paid to addition of special connotation and affective evaluation of the characters through the use of specific vocabulary and change of syntactic structures that makes the difference between the author's representation of the inner world of the character and the final result of the translation.

Key words: inner world on the character, author's concept, translator's interpretation, emotional intensification.

Стаття надійшла до редакції 28.01.2013 р.

Прийнято до друку 28.02.2013 р.

Рецензент – к. філол. н., доц. Матвеева С. А.